

Публічні заходи та громадянська активність

Світлана Осіпчук, Леся Юрчишин

Урок покликаний показати на прикладі різних церемоній вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру, що таке громадянська активність та як вона пов'язана зі збереженням історичної пам'яті. Учні зможуть задуматися над формою і змістом заходів зі вшанування пам'яті, спробувати разом спланувати відвідання та проведення пам'ятних заходів, важливих для них.

Мета:

показати на прикладі різних церемоній вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру, що таке громадянська активність та як вона пов'язана зі збереженням історичної пам'яті, розвивати навички роботи з писемними та фото/відеоджерелами, аналізуючи фотографії та відеохроніки з різних церемоній вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру, розвивати емоційний інтелект і громадянську активність учнів.

Очікувані результати:

після цього заняття учні зможуть:

- розповідати про різні форми вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру;
- пояснювати терміни "громадянська активність", "громадянський протест", "активізм", "мітинг", "демонстрації", "публічні заходи";
- висловлювати власну думку щодо форм та потреби прояву активної громадянської позиції;
- порівнювати різноманітні фотоджерела та відеохроніки, покращити навички роботи з такими типами джерел;
- підвищити рівень розвитку емоційного інтелекту.

Тривалість: 45–90 хвилин.

Формат: урок, практичне заняття.

Необхідні матеріали:

фотографії вашого класу зі спільних заходів, проектор та/або роздруковані фотографії з різних церемоній вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру (додаток 1), комп'ютер із виходом до мережі інтернет, відео (додаток 2).

План заходу

Крок 1. Наш клас на публічних заходах

Можна дати учням кілька завдань на випередження:

1) принести фотографії з публічних заходів, де ви були, спільних заходів класу або школи (свято першого або останнього дзвінка, будь-якої «лінійки», загальноміських/селищних/сільських/районних церемоній); 2) самостійне прочитання інтерв'ю, уривки з яких наведені у додатку 3; 3) самостійний перегляд відео зі списку в додатку 2.

Підготуйте заздалегідь фотографії з публічних заходів класу/школи, на яких були присутніми ви особисто чи більшість учнів у класі (свято першого або останнього дзвінка, будь-якої "лінійки", загальноміських/селищних/сільських/районних церемоній). Запропонуйте учням переглянути фотографії та організуйте їх загальне обговорення.

Під час обговорення важливо, щоб прозвучали поняття "спільнота", "глядач", "активний учасник". Потрібно, щоб учні зрозуміли, що подібні церемонії згуртовують спільноту, несуть у собі певні традиції.

Запитання для обговорення:

- Які емоції ви відчували на цьому святі/заході?
- Для чого зазвичай проводять такі заходи? Хто виступає організатором?
- Що таке "публічний захід"?
- Чому може бути важливо, щоб "усі бачили всіх" і брали участь у спільних церемоніях?

Крок 2. Вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру

Запропонуйте учням переглянути фотографії з додатка 1. Рекомендуємо також спільно проглянути одне-два відео на розсуд учителя з додатка 2. Підбираючи джерела, важливо зберегти баланс і показати учням і мітинг 1966 р., і сучасні церемонії вшанування пам'яті. Кількість додатків для роботи можна обирати залежно від наявного часу та досвіду учнів.

Варіативно: Можна об'єднати клас у кілька груп/пар і дати завдання самостійно опрацювати окремі частини додатків 1, 2 і 3 (усі або деякі) та презентувати їх на загал за формою "Я дізнався про..."

Разом з учнями порівняйте отриману інформацію та обговоріть її. Під час обговорення підкресліть, що учасники мітингу можуть діяти різним чином: бути організаторами, виступати перед присутніми. Як доповнення / ілюстрації до розмірковувань учнів можна використати окремі цитати з додатка 3.

Запитання для обговорення:

- Що, на вашу думку, відчувають люди, які зібрались на мітинг? Чому ви так вважаєте?
- Припустіть, ким є люди, які зібрались на мітинг, для похованих у Бабиному Яру – родичами, друзями чи сторонніми особами? Якою може бути їхня мотивація прийти?
- Що (або хто) спонукало прийти на цей мітинг людей, які не мають родичів, загиблих у Бабиному Яру?
- Хто, на вашу думку, є автором цих репортажів, фото та записів про події? З якою метою ці люди займаються такою діяльністю? Поясніть свою думку.
- На що саме звертають увагу автори цих фото- та відеоматеріалів? Чому ви так вважаєте?

Крок 3. Право на свободу мирних зібрань та громадянська активність

Розкажіть учням додаткову інформацію про право на свободу мирних зібрань. Якщо є можливість, виведіть назви міжнародних нормативно-правових документів і текст статті 39 Конституції України на екран.

Право на свободу мирних зібрань закріплено у таких міжнародних нормативно-правових документах: Загальна декларація прав людини (стаття 20), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (стаття 21), Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод (стаття 11).

У Конституціях СРСР і УРСР (стаття 105 (1937 р.), стаття 48 (1978 р.)) також було прописано право на свободу мирних зібрань, однак на практиці правоохоронні органи забороняли збори, які йшли врозріз з офіційною ідеологією. Трагедію Бабиного Яру замовчували, тому людей, які брали участь у подібних заходах, могли заарештувати та ув'язнити.

У статті 39 Конституції України зазначено: "Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей".

Обговоріть з учнями запитання за планом нижче. Для підсилення обговорення можна наприкінці уточнити, що часом людей, навпаки, змушують прийти на мітинг, наприклад, для створення ефекту масовості на заході вшанування пам'яті. Запитайте додатково, хто може примушувати брати участь у таких заходах? Для чого це може бути потрібно?

План для обговорення:

1) Якою, на вашу думку, *МАЛА БУТИ* і *ЯКОЮ БУЛА* роль влади на мітингу 1966 р.?

- Що, на вашу думку, роблять правоохоронці: забезпечують порядок під час мітингу чи контролюють учасників?
- Хто має доступ до мікрофона і можливість висловитися? Чому ви так думаєте?
- Наскільки вільно учасники мітингу можуть висловлюватись? Відповідь обґрунтуйте.
- Якою, на Вашу думку, була головна мета організації і проведення подібних мітингів у радянські часи? Відповідь аргументуйте.
- Чому, на вашу думку, люди приходили на подібні мітинги зі вшанування пам'яті?
- Чому мітинг пам'яті став акцією протесту? Коли і за яких умов це відбувається?

2) Якою, на вашу думку, *МАЄ БУТИ* і *Є* роль влади на сучасних заходах щодо вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру?

- Чи повинна державна влада підтримувати такі заходи? Чому? Якщо так, то яким чином?
- Що, на вашу думку, роблять правоохоронці: забезпечують порядок під час мітингу чи контролюють учасників?
- Хто має доступ до мікрофона і можливість висловитися? Чому ви так думаєте?
- Наскільки вільно учасники мітингу можуть висловлюватись? Відповідь обґрунтуйте.
- Яким чином влада може стимулювати громадськість до участі у подібних заходах ?

Крок 4. Порівняння умов для громадського активізму

Обговоріть з учнями умови для громадського активізму сьогодні у порівнянні з 1960-ми роками.

Запитання для обговорення:

- Чи є, на вашу думку, різниця між проведенням таких заходів зі вшанування пам'яті у 1960-х рр. і тепер? Відповідь обґрунтуйте.
- Чи є потреба у таких заходах сьогодні? Поясніть, чому так або ні.
- Чи можна назвати участь у таких акціях проявом громадянської позиції? Чому?
- Чи відомі вам ще якісь форми вшанування пам'яті, окрім мітингів?
- Яким чином (окрім участі у мітингах) ми можемо проявити свою громадянську активність або висловити громадянську позицію? (Наприклад: просто постояти, виступити з промовою, допомогти ресурсами для меморіалізації місця пам'яті (кошти, волонтерська діяльність), підписати петицію тощо.)
- Які пам'ятні дати і офіційні заходи ви вважаєте важливими для себе і для всього класу?

Крок 5. Моя активна громадянська позиція

Варіант 1. Використайте відповіді учнів на останнє запитання попереднього кроку "Які пам'ятні дати і офіційні заходи ви вважаєте важливими для себе і для всього класу?".

Варіант 2. Заздалегідь оберіть найближчу пам'ятну дату в історії міста / школи / Бабиного Яру / день вшанування пам'яті загиблих.

Запропонуйте учням обговорити можливу участь у такому заході за методом "Шкала думок".

Вказівки для вчителя щодо застосування методу "Шкала думок":

- Необхідно забезпечити достатньо вільного місця у класі (наприклад, біля дошки), щоб усі учні могли розташуватися вздовж однієї лінії.
- На початку, посередині та наприкінці "шкали" розмістіть плакати "Так", "Ні", "Не визначився".
- Після того, як учні почують тезу і розташуються вздовж лінії, попросіть їх аргументувати своє рішення.
- Вислухавши думки учнів, запропонуйте їм змінити позицію.
- Можна працювати з усіма запропонованими тезами або обрати одну, яка відповідає ситуації найбільше.

Під час обговорення реакції на наступні тези можна додатково запитати в учнів, в якій ролі вони хотіли б взяти участь у пам'ятному заході і що може змінити їхню думку в будь-який бік.

Інструкції для учнів:

- Прослухайте уважно тезу і займіть місце, що відповідає вашій позиції, вздовж лінії відповідно до плакатів.
- Будьте готові пояснити свою позицію.
- Під час або після виступів однокласників ви можете змінити свою позицію.

Теза № 1. Я хочу взяти участь у заході.

Теза № 2. Треба бути присутнім на заході, щоб висловити свою позицію.

Теза № 3. Участь у цьому заході важлива особисто для мене.

Крок 6. Короткий підсумок уроку

Подякуйте учням за активну роботу під час уроку. Запитайте, що їх найбільше здивувало і що сподобалось (рекомендуємо попросити учнів давати короткі відповіді, лише 1–2 слова). Якщо є бажання і потреба, уточніть місце збирання охочих, щоби спільно піти на захід, який обговорювали під час Кроку 4.

МАТЕРІАЛИ З ВІРТУАЛЬНОЇ ВИСТАВКИ ПРО РІЗНІ ЦЕРЕМОНІЇ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ БАБИНОГО ЯРУ

Вже обрані та розписані матеріали з віртуальної виставки "Бабин Яр: пам'ять на тлі історії". Усі вони також доступні у віртуальному вигляді на самій виставці.

Посилання на файл:

[dodatok-1-materialy.pdf](#)

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Віртуальна виставка "Бабин Яр: пам'ять на тлі історії")

ДОБІРКА ВІДЕО ПРО ЦЕРЕМОНІЇ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ В БАБИНОМУ ЯРУ В РІЗНИЙ ЧАС

Посилання на файл:

[dodatok-2-video.pdf](#)

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Джерела вказано у тексті)

УРИВКИ З ІНТЕРВ'Ю ПРО ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ У 1966 РОЦІ

Посилання на файл:

[dodatok-3-interview.pdf](#)

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Джерела вказано у тексті)

МАТЕРІАЛИ З ВІРТУАЛЬНОЇ ВИСТАВКИ ПРО РІЗНІ ЦЕРЕМОНІЇ ВШАНУВАННЯ
ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ БАБИНОГО ЯРУ

А

Несанкціонований мітинг 1966 р.

1

Учасники мітингу біля цегляної огорожі Єврейського кладовища. 24 вересня 1966 р.
Фото Едуарда Тімліна

2

Еммануїл Діамант, ініціатор та організатор мітингу у Бабиному Яру, біля Єврейського
кладовища. 24 вересня 1966 р.
Фото Едуарда Тімліна

3

Віктор Некрасов біля Єврейського кладовища. 24 вересня 1966 р.
Фото Едуарда Тімліна

4

Плакат на огорожі Єврейського кладовища

Б

Несанкціонований мітинг 1966 р.

Люди збираються до Бабиного Яру. 29 вересня 1966 р.

Архів Еммануїла Діаманта

2

Мітинг у Бабиному Яру знімає оператор «Моснаучфильма» Вадим Лунин. 29 вересня 1966 р.

Архів Еммануїла Діаманта

3

Виступ Діни Пронічевої на мітингу у Бабиному Яру. 29 вересня 1966 р.

Архів Еммануїла Діаманта

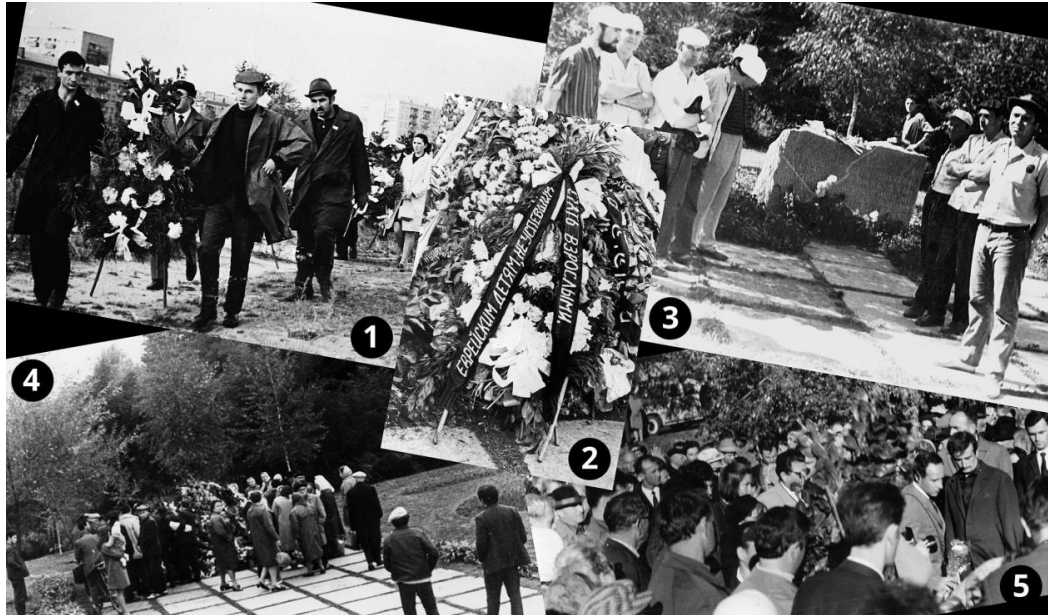
4

Віктор Некрасов та Іван Дзюба виступають на мітингу у Бабиному Яру. 29 вересня 1966 р.

Архів Еммануїла Діаманта

В

Неформальне вшанування пам'яті за радянських часів

1

Несанкціоноване покладання вінків у Бабиному Яру. 1973 р.
Архів Еммануїла Діаманта

2

Вінок загиблим єврейським дітям. 1971 р.
Центр юдаїки НаУКМА

3

Несанкціонована акція у пам'ятного каменя у Бабиному Яру. 1972 р.
Архів Еммануїла Діаманта

4

Несанкціонований мітинг біля пам'ятного каменя у Бабиному Яру. 1960-ті рр.
Центр юдаїки НаУКМА

5

40-річчя трагедії Бабиного Яру. 1971 р.
Центр юдаїки НаУКМА

Г

Офіційні церемонії за часів Незалежності

1

Президент США Білл Клінтон у Бабиному Яру. 12 травня 1995 р.
Центр юдаїки НаУКМА

2

Папа Римський Іван Павло II з Головним рабином України Яковом Дов Блайхом у
Бабиному Яру. 25 червня 2001 р.
Центр юдаїки НаУКМА

3

Президент Ізраїлю Моше Кацав із очільником Єврейської ради України Іллею Левітасом у
Бабиному Яру. 22 січня 2001 р.
Архів Іллі Левітаса

4

Генеральний Секретар ООН Кофі Аннан у Бабиному Яру. 3 червня 2002 р.
Фото В. Самохоцького. Укрінформ

Д

Громадське вшанування пам'яті за часів Незалежності

1

Траурний мітинг біля Менори. 27 вересня 1998 р.
Фото В. Фаліна. ЦДКФФАУ

2

Жалобна хода київської єврейської громади «Дорогою смерті». 2001 р.
Архів Іллі Левітаса

3

Мітинг на вшанування пам'яті жертв Голокосту та солідарності з єврейським народом
біля Менори. 9 квітня 2002 р.
Фото Ю. Ілленка. ЦДКФФАУ

4

Траурний мітинг біля Менори. 27 вересня 1998 р.
Фото В. Фаліна. ЦДКФФАУ

Е
Довідка

Еммануїл (Амік) Діамант (р. н. 1937) – ініціатор та організатор мітингу 1966 р. у Бабиному Яру та низки інших заходів. Під час війни евакуювався з мамою із Києва. 1964–1971 рр. – співробітник Головної астрономічної обсерваторії. Репатріювався із сім'єю у 1971 р. в Ізраїль. Працював старшим співробітником відділу атмосферної оптики Ізраїльського центру ядерних досліджень.

Автор праці «Бабий Яр, о котором вы ничего (или почти ничего) не знаете: Неизвестные и малоизвестные материалы по истории Бабьего Яра» (2017).

Ілля Михайлович Левітас (11 грудня 1931 – 4 серпня 2014) – український історик, педагог, журналіст, громадський діяч єврейського походження, президент Єврейської ради України, президент Ради національних товариств України.

У 1990 р. заснував єврейську газету «Відродження», у 1992 – першу всеукраїнську газету «Єврейські вісті». За ініціативою І. М. Левітаса створено вірменську, болгарську, єврейську, польську, румунську національні газети.

Фонди «Память жертв фашизма в Украине» і «Память Бабьего Яра» за його участі надали звання Праведників більш ніж 4 тисячам українців та представників 13 національностей, які рятували євреїв у роки війни.

Рафайл Аронович Нахманович (23 січня 1927 – 16 травня 2009) – радянський, український режисер-документаліст. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1990). Член Спілки кінематографістів України.

Зняв понад 60 документальних фільмів, із яких близько десяти було знищено або не випущено на екран із політичних мотивів. Тричі на довгий термін був позбавлений права знімати кіно.

29 вересня 1966 р. кіногрупа Р. Нахмановича за його ініціативою знімала несанкціонований владою мітинг, організований до 25-річчя розстрілу київських євреїв у Бабиному Яру, на якому виступали письменники В. Некрасов та І. Дзюба. Усі учасники мітингу потрапили до уваги КДБ, плівку було конфісковано, Р. Нахманович та Е. Тифлін отримали сувору догану з попередженням.

Автор спогадів «Возвращение в систему координат, или Мартиролог метека» (2013).

Віктор Платонович Некрасов (4 (17) червня 1911 – 3 вересня 1987) – радянський письменник і дисидент.

За повість «В окопах Сталінграда» одержав Сталінську премію 1947 р., яку віддав на купівлю інвалідних візків для інвалідів війни. 1966 – брав участь у підписанні колективних листів проти реабілітації Й. Сталіна, нових статей кримінального законодавства (190-1 і 190-3 КК РРФСР), введених для боротьби з інакодумством, на захист В. Чорновола.

Взяв участь у мітингах 24 і 29 вересня 1966 р. у Бабиному Яру, за спогадами очевидців, ставши «моральним авторитетом» мітингу.

1974 р. емігрував до Парижа, де працював на Радіо «Свобода».

За спеціальним запрошенням приїжджав у вересні 1976 р. до Ізраїлю, щоб разом з Е. Діамантом вшанувати пам'ять жертв Бабиного Яру.

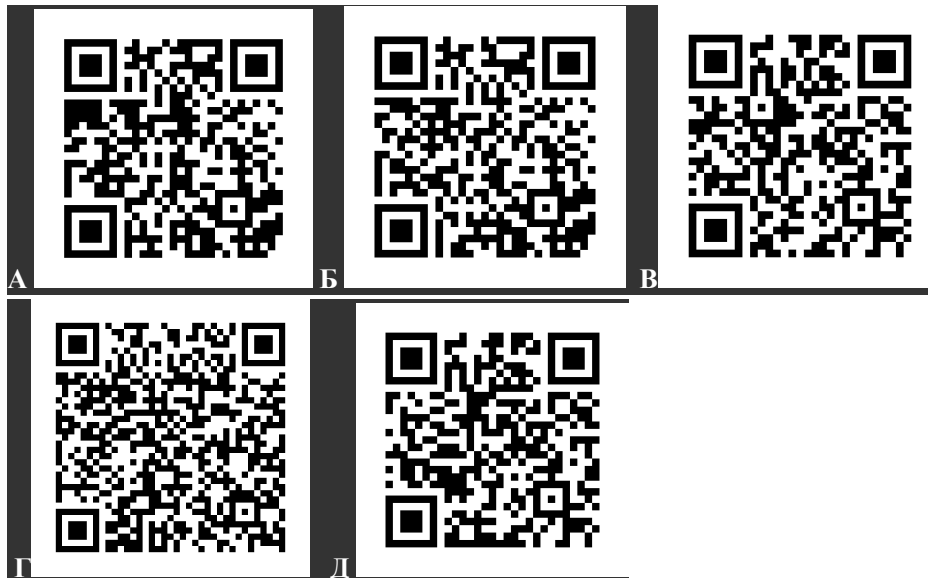
***Діна Миронівна Пронічева** (уроджена Мстиславська) (7 січня 1911 – 1977) – театральна артистка, одна із врятованих від розстрілу у Бабиному Яру. У січні 1946 р. давала свідчення на процесі проти членів німецької поліції у Києві.*

***Едуард Леонідович Тімлін** (р. н. 22 серпня 1938) – радянський, український кінооператор, сценарист. Заслужений діяч мистецтв України (1995), член Спілки кінематографістів України, член Гільдії кінооператорів України.*

Разом з Р. Нахмановичем у вересні 1966 р. зафільмував мітинг у Бабиному Яру, за що вони пізніше отримали сувору догану з попередженням.

ДОБІРКА ВІДЕО ПРО ЦЕРЕМОНІЇ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ В БАБИНОМУ ЯРУ В
РІЗНИЙ ЧАС

- А.** Відео (2:05) «Мітинг 1966» [Посилання](#)
Б. Відео (5:50) «Мітинг в Бабьем Яру, 1966 год» (уривки з інтерв'ю І. Дзюби,
В. Войновича) [Посилання](#)
В. Відео (4:23) «Конкурс 1965» (+ відкриття пам'ятника 1976) [Посилання](#)
Г. Відео (1:05) «Вшанування жертв трагедії Бабиного Яру. 29 жовтня 2016» [Посилання](#)
Д. Відео (2:55). Згадати про 33 771 загиблого за 2 доби | Бабин Яр (20 серпня 2016)
[Посилання](#)

УРИВКИ З ІНТЕРВ'Ю ПРО ВІШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ У 1966 РОЦІ

А

Уривок з інтерв'ю Євгена Когана з Еммануелем Діамантом

«Если это госмероприятие, то мне там нечего делать. А если нет, то мне там тем более нечего делать!»

– И вы с крошечной компанией единомышленников решаете провести первый митинг памяти жертв Бабьего Яра? Как вам вообще пришла в голову такая идея?

– Мы знали, что приближается дата – 25 лет трагедии в Бабьем Яре, так что мы поняли, что надо что-то сделать. Мы верили, что между нами нет стукачей, но мы понимали, что вся наша жизнь пропитана стукачеством. Так что мы говорили только с самыми близкими друзьями. И в какой-то момент пришла идея собрать людей в годовщину Бабьего Яра. Мы начинаем подходить к незнакомым людям на улице и призывать их прийти в Бабий Яр. На нас, конечно, в основном смотрели как на идиотов. «Если это государственное мероприятие, то мне там нечего делать. А если это не государственное мероприятие, то мне там тем более нечего делать!». Хотя некоторые выслушивали. И в результате 24 сентября 1966 года в Бабий Яр пришли человек пятьдесят. Милиции не было, но в какой-то момент появились две машины, оттуда вышли люди с киноаппаратурой и начали снимать. Мы были уверены, что это КГБ, – это потом мы узнали, что нас снимали две группы документалистов, киевская и московская. Позже киевлянин взял за одно место и забрал отснятые пленки – оператор Эдуард Тимлин смог сохранить 80 метров пленки, которые всплыли потом, в начале девяностых, и благодаря которым мы имеем те фотографии, что имеем, потому что сами мы не фотографировали. Мы вообще не знали, что делать, ничего не приготовили – только повесили плакат. На плакате кроме прочего были слова «Бабий Яр», которые до того не произносились! Почему и стихи Евтушенко, и книга Кузнецова имели такой оглушительный эффект? Потому что они впервые вслух заговорили о Бабьем Яре.

...

– И что происходило на вашем митинге?

– Ничего не происходило, это не было митингом. Под прицелами кинокамер люди начали быстро расходиться – никто не хотел, чтобы его запечатлели на пленке. Остались мы – несколько человек. И тут к нам подошел человек, протянул мне руку и сказал: «Я Некрасов. Ты это сделал?» – и показал на плакат. Я ответил: «Нет». Тогда он спросил: «Боишься?». И я ответил: «Да». Разговор не получался. Потом он спросил: «А почему сегодня?». Я объяснил, что мы специально организовали все это 24 сентября – в канун Йом-Киппура, потому что расстрел 1941 года проходил 29 сентября – тоже в канун Йом-Киппура. И снова пауза. Вдруг он протянул мне клочок бумаги со своим телефоном, сказал: «Надо бы встретиться, поговорить». На следующий день я был у него, и мы решили, что нужно делать новый заход – 29 сентября. А плакат остался – он удивительным образом провисел еще три или четыре дня. Сейчас я думаю, что киевское начальство решило, что его повесили московские документалисты, и не решилось снять.

– И 29 сентября неожиданно пришла толпа?

– Да, это видно на снимках. И там выступали Некрасов и Иван Дзюба, который на тот момент уже написал свою знаменитую работу «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Хотя это нельзя было назвать какими-то выступлениями – не было никакой аппаратуры, мегафонов. И Некрасов, и Дзюба стояли, зажатые толпой, и что-то говорили. Это не были выступления, это были какие-то комментарии, фразы.

...

– **Вы благодарны Некрасову за то, что он делал?**

– Безусловно! «Приходите, будет Некрасов!» – одно его присутствие легитимизировало то, что произошло. Он вообще очень много сделал для того, чтобы сохранить память о Бабьем Яре.

<http://www.kby.kiev.ua/komitet/ua/history/art00172.html>

Посилання

Б

Уривок з інтерв'ю

Костянтина Гедзя з Рафаїлом Нахмановичем «Бабий Яр-1966: как это было»

– **А представители «органов» к вам подходили?**

– А как же! Оператором был Тимлин, он побежал в толпу и «зацепился», буквально «зацепился» камерой за нашего студийного режиссера Юдина Михаила Михайловича – физически очень крупного человека. И стал его снимать. В это время я уже подошел поближе, и ко мне прибежал тимлинский ассистент и говорит: там спрашивают, кто главный. Я пошел к тем, которые спрашивали. Это были два очень вальяжных молодых человека в штатском обмундировании, и они спросили: «Что вы снимаете?». Я сказал: «Снимаем людей на Бабьем Яру». Они попросили мое удостоверение, показали свои удостоверения... Знаете, как у них было принято показывать – они, показывая, открывали на секунду – и закрывали. И убирали. Ну, мне их фамилии не были нужны и не были интересны. Я сказал: «Что, прекратить съемку?». «Нет, снимайте».

– **А неприятности какие-то потом были?**

– Были. Вечером я написал «телегу» директору студии, положил утром ее на стол. Он внимательно меня послушал, в это время раздался звонок по вертушке. Он сказал: «О, уже интересуются». И в телефон: «А он у меня сидит». Они спросили у него: а что с

матеріалом? Я сказав: «Матеріал в проявці». Ну а потім, по-моєму, через тиждень, відбулось засідання Госкіно, на якому вкляли по строгому виступу з попередженням нас з Тимлиним і директором студії.

<http://www.kby.kiev.ua/komitet/ua/history/art00017.html>

Посилання

